

Леся КРИП'ЯКЕВИЧ-ЦЕГЕЛЬСЬКА

ЧОЛОВІКИ РОДУ КРИП'ЯКЕВИЧІВ

Цим нарисом хочу віддати шану пам'яті видатним громадянам, політикам, вченим і церковним діячам цього славного роду. Нарис цей не самоціль, а нагода замислитися над роллю відомих українських родів у становленні української нації і держави, над питанням нашої національної аристократії, національної гідності. Радянські ідеологи стверджували, що шляхетські роди – вороги народу, зрадники і запроданці. В цей спосіб прагнули позбавити народ національної гордості й історичної пам'яті, переконати нас, що наша історія – це історія простого люду, а графи і князі були тільки в поляків або росіян, а якщо у нас – то це були негідники і вороги народу.

На жаль, відомі також факти спольщення або зросійщення українських шляхетських родів, які творили потім оце “варшавське сміття, грязь Москви”. В цьому контексті хочу згадати міркування В. Липинського, який у “Листах до братів-хліборобів” ще на початку 1920-х років дав визначення національної аристократії, того активного прошарку суспільства, що перетворює народ у націю, кермує нацією, ініціює розвиток об'єднуючих, організуючих факторів, будуючи націю політичних вартостей.

Поняття “національна аристократія” не завжди можна ототожнити з поняттям “родової аристократії”. Нащадки знатних людей не завжди є носіями тих високих вартостей, які були притаманні їхнім предкам. Національна аристократія повинна бути моральним авторитетом, зберігати історичну пам'ять, плекати почуття національної гідності.

Досліджуючи життєписи чоловіків роду Крип'якевичів, простежуємо такі риси, властиві для чоловіків кількох поколінь: працьовитість, шляхетність, високоосвіченість, пошана до родової традиції, оригінальність думок про суспільні явища, доброта і щире бажання допомогти кожному, відвага в обороні гідності особи, потреба щедро ділитися здобутим досвідом, свідомо плекаючи молоду еліту, коректність і скромність у спілкуванні, цілеспрямованість у праці. Священничий корінь цього роду став міцним осердям виховування особистостей, що зробили вагомий внесок у формування української нації та культурний розвій України.

Про одного з найстарших предків роду Крип'якевичів о. Івана (1734–1818), що був парохом с. Полкинє у Ярославському повіті, у родинних спогадах зберігалось декілька цікавих фактів. Був одружений із Горчакевичівною, виховував п'ятеро дітей, мандрував до Данцінга. Мав суперечку з дідичкою Полкинє, яка наказала йому відробляти панщину. Це і штовхнуло отця до радикального кроку. Він одягнув ризи, взяв лопату, пішов під двір дідички і почав копати яму. На питання дідички, що це значить, відповів, що копає їй могилу. Коли справа дійшла

до Перемиського єпископа, він викликав дідичку, наказав спершу перепросити священника, а потім вигнав її з міста.

Отець Михайло Крип'якевич (1828–1878) – батько богослова Петра-Франца і дідусь історика Івана Крип'якевича. Коли мав два роки, його батьки о. Михайло і Анна померли на холеру. Сиротою опікувався дядько. Михайло закінчив гімназію, в 1849 р. завершив богословські студії, одружився з Анною Мальчинською. Єрейські свячення одержав у Холмі. Парохію – у Горишеві Польським. Побудував Церкву, яку хвалили за красу. На парохії була канцелярія, спальня і комора для гостей, де стелили солому. Хата була скромна, але вже світили стеариновими свічками. Господарство було невелике, але добротне. Гарні коні, угорський візок на ресорах, фірман у лівреї. На зиму мав кожух, жінка – хутро. Сам любив купувати жінці тканини для убрання. Був веселої вдачі. Співав народних пісень, танцював, любив всякі жарти. Наприклад, на весіллі тітки Касі тост виголосив стоячи на столі. “Перевернув козла”, щоб гості не від’їжджали, а залишилися на забаві. З приятелями прозивався жидівськими іменами – Тателе, Янкель... Суворо виховував синів, які вчилися в Холмі у гімназії, повчав їх у листах – “Будьте милі Богу і людям, учіться пильно, ведіться прикладно, шануйте учителів, передусім не забувайте Бога”.

Царський уряд докладав усіх зусиль, щоб скасувати на Холмщині унію, до семінарії скеровували професорів із Москви. В 1863 р. вибухнуло польське повстання. В домі о. Михайла переховувалися повстанці. Після придушення повстання царатом, тиск на унію став сильнішим, ішло “очищення” обряду, русифікація. Бажаючи схилити о. Михайла на свій бік, нагороджує авторитетного священника орденом св. Анни III ступеня. Але о. Михайло не зрікається своїх переконань. Відправляє Службу Божу “незгідно з уставом нашої церкви”. За непослух йому наказано виїхати з Холмщини. Почалися роки поневірянь та нужди. Працюючи по різних роботах, потайки відправляє Богослужіння, не раз у пивниці, при закритих і стережених дверях. Помер у Спасові в 1878 р. Мав семеро дітей.

Отець доктор Петро-Франц Крип'якевич – батько історика України Івана Крип'якевича, був сином о. Михайла Крип'якевича і Анни з Мальчинських. Народився 19 жовтня 1857 р. в Горишеві Польським на Холмщині. Вчився в російській гімназії у Холмі, був невисокого росту, делікатної будови. Коли батько не погодився на “очищення” обряду, тобто русифікацію, починається період скитань разом з батьками по різних містечках, працює аптекарем. Після смерті батька переїжджає у Львів, завершує навчання в Духовній семінарії, пробує сили на літературній ниві. Його оповідання “Чоботи Міхалка” одержує першу нагороду на конкурсі, перекладають цей твір на декілька європейських мов, що викликає обурення Марії Конопницької, яка одержує другу нагороду.

Після одруження і єрейських свячень працює вікарієм при церкві св. Юра, адміністратором церкви св. Петра і Павла, фінансує дві скульптури апостолів. Одночасно працює катехитом у народних школах. Користується великою прихильністю кардинала Сильвестра Сембратовича. Працюючи катехитом, має сутички з шовіністом директором школи Козьолом, який вимагав читати лекції по-польськи, на що о. Петро-Франц не погодився, чим здобув прихильність викладацького складу і учнів. Опублікував низку праць із візантиністики, гимнографії, патрології, історії Церкви. Цінні джерела для наукових розвідок

вивчає в архівах Мюнхена, Відня, Грота Феррата в Італії. Був першим одруженим священником, який захистив докторат у Віденському університеті в 1903 році. Згодом стає одним з близьких співробітників митрополита Андрея Шептицького в справі унії. Мав великий дар палкого натхненного слова. Закликаючи молодь до гартування душі, до здобуття знань, говорив: “А найгірше бути недоученим, а дискутуючим, такий, утративши дитинну віру, а не здобувши мужеської, виставлений на всі вихри блудного учення, од них легко упадає”. У зверненні до священників о. Петро-Франц пристрасно закликав до сповнення обов’язку нашої Церкви: “Належить нам мати перед очима ціль нашу і високе призначення, до котрого нас Провидіння закликала, до навернення цілого Сходу до Святої Єдності. Хотя й та ціль в очах людських майже неможлива, може ще дуже далека, лише одному Богові відома, то, однако, нам належить готуватись до неї, бо если би ми ся вирекли єї, оказались виродними синами, негодними великих отців наших. Збираймо в собі той запал Духа і ревності до Святої Єдності. В тому лише низші єсмо від попередників наших в Унії, що не одбулисьмо ще “крещенія крови”, котре вони відбули”. Помер раптово в 57 років, залишивши двох синів Івана і Льва*.

Іван Крип’якевич – один з найвидатніших істориків України, син отця Петра-Франца, народився у Львові 25.06.1886 року. Ще навчаючись у гімназії зацікавився історією та літературою. Написав дитячий щоденник, у якому чітко спланував, як стати істориком і великим чоловіком. У 17 років з’являються його перші історичні розвідки, про які похвально відгукується М. Грушевський. На університетських “наукових курсах” при НТШ знайомиться з І. Франком, М. Грушевським та іншими. Публікує перші белетристичні твори. Бере участь у дискусіях на “історичних вправах” філософського факультету Львівського університету. Грушевський був його учителем і наставником, скеровував в архіви, навчав методики, заохочував публікаціями в “Записках НТШ”. Іван Крип’якевич ретельно студіює архіви Кракова, Варшави, Москви, пише десятки наукових праць, перші книжки з історії козаччини та докторську дисертацію на тему “Козаччина і Баторієві вольності”. Бере активну участь в житті студентського товариства “Академічна громада”. В “Комітеті української молоді” організує агітаційну роботу на селі, бореться за український університет, учасник демонстрації 1907 р., будує разом з іншими студентами барикади, вивішує прапор над університетом. Студентів ув’язнено, справу передано до суду. Після трьох тижнів і голодівки-протесту студентів звільнили. Іван належав до “поступовців”, провадив активну лекторську діяльність по читальнях у місті і по селах, поглиблював наукові знання. І. Крип’якевич іде працювати учителем гімназії, спершу Рогатинської, згодом Академічної у Львові. Там мав репутацію дуже вимогливого педагога.

Після окупації Західної України Польщею І. Крип’якевич змушений працювати в польській гімназії. Основним, однак, у житті вважає науку. Досліджує становлення Української держави у ґрунтовній праці “Студії над державою Богдана Хмельницького”. У період польської окупації і полонізації університету виконує обов’язки секретаря сенату Українського таємного університету. Працює в Крайовому комітеті охорони військових могил.

Антиукраїнські випадки учнів і вчителів польської гімназії змусили І. Крип’якевича демонстративно залишити залу, внаслідок чого втратив роботу.

* Див. Крип’якевич-Лукомська Л. Мій батько Лев Крип’якевич.

М. Грушевський запрошує його в Київ, трапилася нагода пізнати глибше культурне життя України. З того часу співпрацює з багатьма науковцями. Врешті надійшла пропозиція із Жовківської гімназії. Впорядковує бібліотеку отців-василіан, видає книжки про історію Жовкви, “Історичні проходи по Львову” та інші праці. У 1934 році повертається до Львова і разом з видавцем І. Тиктором організовує “Історичну бібліотеку”, випускаючи історичну літературу аж до 1939 року. Цей період був своєрідним рекордом наукової продуктивності, щомісяця – три аркуші друку з ілюстраціями, окрім написання численних статей.

З приходом “совєтів” І. Крип'якевича призначають завідувачем кафедрою історії України Львівського університету. З 1946 р. розпочинається різка критика Грушевського і його школи. Репресивна машина не припинила цькування навіть тоді, коли йому присвоюють звання академіка: праці історика прискіпливо “редагують”, спотворюють. За сприяння Івана Петровича було влаштовано на роботу репресованих вчених (Я. Дашкевич, Л. Коць, М. Мороз, Г. Нудьга). У відділі працювали і діти репресованих та неблагонадійних – Л. Крушельницька, Я. Ісаєвич. Незважаючи на переслідування, до останніх років допомагав молодим історикам, архівістам, виховував учнів, допомагав ув'язненим, впорядковував архів. Намагався зберегти те, що тоталітарна система прагнула знищити. Пережив два інсульти, наново вчився писати і говорити. Третій був останнім. Його щедрість, коректність і тактовність у спілкуванні з підлеглими, високий інтелект і життєву мудрість згадують досі. Працював у складних, часто драматичних умовах. Зважаючи на світовий авторитет І. П. Крип'якевича, марксист-леніністи змушені були “проковтнути” не одну думку, вчинок історика. Помер у родинному колі на вісімдесят першому році життя. Незважаючи на тиск, погрози представників влади, сини Роман і Богдан не погодилися на офіційний похорон академіка. Дубову домовину з вишиваним рушником несли на плечах від вул. Острозького, 7 аж до Личаківського цвинтаря. Велелюдні вулиці прощалися з істориком України.

Петро-Богдан Крип'якевич – старший син Івана Крип'якевича народився 10 лютого 1923 року у Львові.

Невиліковна хвороба ранньої молодості позбавила його можливості вільно пересуватися, прикувала назавжди до крісла. В такому стані закінчує екстерном з відзнакою у 1951 р. Львівський державний університет, у 1957 р. захищає кандидатську дисертацію, а в 1972 – докторську. Стає в'язнем однієї кімнати на все життя. Ця одна кімната була і спальнею, і вітальнею, і робочим кабінетом, і “кафедрою” неорганічної хімії Львівського університету. Тут було відкрито 550 інтерметалічних сполук і досліджено їхню структуру, підготовано 12 кандидатських дисертацій, керівником яких він був, написано 236 наукових праць і монографій, одна з яких стала настільною книгою всіх кристалографів світу. У Міжнародному атласі кристалографів за 1990 р. Петро-Богдан Крип'якевич визнаний одним з десяти найвизначніших вчених світу, засновником нового наукового напрямку кристалохімії інтерметалідів.

Щоденно поборюючи хворобу, залишався вимогливим і принциповим до наукових досліджень. Особистим прикладом навчав любити і шанувати нашу мову, культуру, історію. Широкі громадські інтереси дуже контрастували з його фізичною вадою. Гідним подиву була мужність і сила волі Петра-Богдана і до життя, і до науки. Ніхто ніколи не чув від нього нарікань. Великі темні очі завжди

випромінювали любов і внутрішній спокій. Він був центром родини і беззастережним авторитетом.

Задля нього можна було здійснювати подвиги, іти на жертву, хотілося зробити щось велике.

Роман Іванович – молодший син історика І. Крип'якевича народився 26 жовтня 1925 року у Львові. На відміну від свого старшого врівноваженого брата в дитинстві був плаксивим. Батько порадив йому завести зошит “Мої плачі”, в якому були б такі графи: “причина плачу”, “дата”, “як довго плакав”. Роман акуратно провадив зошит, заповнивши тільки кілька сторінок.

Перестав плакати, бо дечому навчився. Збирав марки, “англяси”, трамвайні квитки. Від батьків вчився докладності, важливості дотримання слова, уважності до чужої біди і потреби, вимогливості до себе, професіоналізму у всьому, що любив і що було йому близьким.

Після завершення навчання в Академічній гімназії вступає у Політехнічний інститут. З червоним дипломом молодого інженера скеровують на цементний завод у Миколаїв (Львівська область). Згодом починає працювати в Академії наук, досліджує водень у металах. Це і стає темою його монографії. Публікує багато статей в наукових журналах, захищає кандидатську дисертацію.

60-ті роки – в колі “інакомислячих” і дисидентів. Читає, друкує, поширює антирадянську літературу. Арешт. Обшук. Припинення. Звільняють з роботи в АН за ніяць до захисту докторської дисертації. Працює на різних роботах, освоюючи нові спеціальності. Згодом Михайло Осадчий “відступає” йому своє місце праці – коচেгарку. Там в ЦК (Центральній котельні) почувасться вільним, там започатковує РУХ між коচেгарами, входить до Великої Ради РУХУ. Бере участь у перших організаційних з’їздах. Знання іноземних мов, загальна культура та суспільна активність вирізняють, тому й висуюють Р. Крип’якевича на посаду першого віце-консула Австрії в Україні.

Можна було безконечно дивуватися його готовності віддавати увесь свій час тому, хто зателефонував чи прийшов, чи десь чекає на допомогу. Тому таким близьким був йому вірш Ю. Тувіма “Молитва”, який переклав і носив у кишені. Зривався вночі і віз когось на летовище, комусь шукав контакти для одержання стипендії в Австрії, комусь робив мапу для подорожі мотоциклами на могили дивізійників в Австрії, комусь укладав проект на покращення ґрунтів України через виробництво гумусу, когось влаштовував на роботу органістом у костелі Зальцбурга, турбувався про “Історію війська України” для моряків Чорноморського флоту, спростовував наклепи на УГКЦ у західній пресі. Засідав у “Львівській бесіді”, НТШ, у Товаристві “Холмщина”, в Комісії назв вулиць. Викладав етикет і риторику в Духовній семінарії та ЛБА. З безмежною терпеливістю міг розмовляти ночами зі своїм паралізованим братом, а вранці йшов на роботу. Таким був Роман. Приязним, щедрим, гостинним і добрим. Не пам’ятав образ, не носив зла ні на нікого, великодушно прощав усім. Помер у Великодній ранок 1999 року. В день його багатолюдного похорону Львів став іншим.

Ніхто з чоловіків цього славного роду не збирав маєтків, не робив кар’єри, не служив владі імущим, не зрадив Батьківщини.

Берегли добре ім’я, шануючи людську гідність, здобували знання, щоб підносити з неволі свій народ і землю, подаровану Богом.

Львів, 30 травня 2008 р.